

กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ
บ้านหนองมนทา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

Management Process for Retaining Cultural Identity of the Pga K'nyau
Ethnic Group in Ban Nong Monta, Mae Wang District,
Chiang Mai Province

นฤมล ลกะวงศ์*

ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์**

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพ นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองมนทา (มอวาติ) รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในชุมชนบ้านหนองมนทา (มอวาติ) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ทำการศึกษาโดยวิธีการรวบรวมเก็บข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนาม แล้วทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านหนองมนทา (มอวาติ) มีกระบวนการสร้างข้อตกลงร่วมกัน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน ตลอดจนจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในชุมชนบ้านหนองมนทา ประกอบด้วย ปัจจัยภายในชุมชน มีผู้รู้ และผู้อาวุโสเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญในการขับเคลื่อนการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอกมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมการรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบปกากะญออย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ชุมชนบ้านหนองมนทา (มอวาติ)

* นิสิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** ศาสตราจารย์เกียรติคุณ อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Abstract

The purposes of this qualitative research were to study the management process for retaining the cultural identity of Ban Nong Monta (Morwakhi) community, including the factors that related to the management process for retaining the cultural identity of Pga K'nyau ethnic group in Ban Nong Monta (Morwakhi) MaeWin, Mae Wang district, Chiang Mai province. Data were collected from the community key informants, and documentary analysis, then, analyzed descriptively.

The research found that Ban Nong Monta (Morwakhi) community had had the consensus process on any common agreement. It determined the local people's roles and responsibilities, by using the local school to drive the people involvement in retaining the cultural identity of Ban Nong Monta (Morwakhi) community, The factors that related to the management process for retaining the cultural identity of Pga K'nyau ethnic group in Ban Nong Monta (Morwakhi) consisted of the community internal factors. Those were local scholars and seniors as the key persons to retain the cultural identity. The external factors consisted of various government and private agencies, involved in conserve and retain the Pga K'nyau culture continuously.

Key Words : Cultural Identity, Pga K'nyau Ethnic Group, Ban Nong Montacommunity (Morwakhi), Chiang Mai, Thailand

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีกลุ่มคนหลายเผ่าพันธุ์หลายวัฒนธรรมอาศัยอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บนพื้นที่สูงหรือที่เรียกกันว่าชาวไทยภูเขา ได้แก่ ปกาเกอญอ ม้ง ละว้า เมี่ยน อาข่า ลีซู เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือชนเผ่าเหล่านี้ เป็นกลุ่มคนที่มีความผูกพัน และเคารพทะนุถนอมต่อแผ่นดิน ป่าไม้ สายน้ำ และขุนเขา เป็นผู้ใช้ชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติ

มีความเข้าใจและได้สั่งสมความรู้เกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ น้ำ จนกลายเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ที่เรียกตนเองว่า “ปกากะญอ” มีเอกลักษณ์การดำรงความเป็นเผ่าพันธุ์ได้เนื่องจากการปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง การดำรงชีวิตอยู่กับป่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง มีความสัมพันธ์กับดิน – น้ำ – ป่า มาอย่างยาวนาน มีภูมิปัญญาในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศน์ จากวิถีชีวิตที่มีความเรียบง่ายการปฏิบัติตามจารีตประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมาอย่างสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาของภาครัฐเข้ามาสู่ชุมชนในปัจจุบัน ทำให้เกิดผลกระทบวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ที่จะต้องปรับตัวตามกระแสการพัฒนาที่หลังไหลเข้ามาในชุมชน คนกะเหรี่ยงที่เคยมีเอกลักษณ์วิถีการดำรงชีพที่โดดเด่น ในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุดมการณ์ ความเชื่อและวิถีคิดตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนกะเหรี่ยงมาโดยตลอดก็มีอันต้องผันแปรหรือค่อย ๆ สูญหายไปจากชุมชน

ชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษ เนื่องจากเป็นชุมชนกะเหรี่ยงยังคงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม มีระบบความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม มีการปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่นโดยใช้สถานศึกษา “โรงเรียนชุมชนมอวาคี” เป็นกลไกอย่างหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริม สนับสนุน และฟื้นฟู สืบสานด้านการศึกษาให้แก่เด็ก เยาวชน ในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา วัฒนธรรมและประเพณีกะเหรี่ยงในชุมชนเพื่อร่วมกันในการรักษาคุณค่าอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองไว้

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนกระบวนการจัดการภายในของชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) มีลักษณะอย่างไรที่สามารถดำรงความเป็นชุมชนปกากะญออยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกภายนอกได้ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในภาคเหนือของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองมณฑา(มอวาคี) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอในชุมชนบ้านหนองมณฑา(มอวาคี) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) ผู้อาวุโสในชุมชน นักวิชาการ และเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำทางการและผู้นำธรรมชาติครูโรงเรียนบ้านมอวาคีและเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการศึกษา ค้นคว้า จากเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารวิชาการ เอกสารงานวิจัยตลอดจนแนวคิดที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย แนวคิดการจัดการ แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดศักยภาพชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย สรุปโดยสังเขปดังนี้

1. แนวคิดการจัดการ

การจัดการเป็นกลไกในการสร้างเสริมของการอยู่ร่วมกันภายในสังคม ชุมชน โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ กิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหา การตัดสินใจทางแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการทำให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

2. แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เกิดจากแรงจูงใจภายในของตนเองที่เกิดความกระตือรือร้นอยากมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมทำ ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหา ตลอดจนการแก้ไขปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน จึงทำให้เกิดพลังที่จะทำให้ชุมชนความเข้มแข็งในการอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง

3. แนวคิดศักยภาพชุมชน

ศักยภาพของชุมชน เกิดได้จากพลังของคนในชุมชน ที่มีการจัดการภายในชุมชนของตนเอง ตลอดจนคนในชุมชนมีความสัมพันธ์เหนียวแน่นสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะเป็นระบบครอบครัว เครือญาติ ความเชื่อที่คนในชุมชนต่างเห็นความสำคัญและพร้อมใจกันที่ร่วมกันรักษา เสริมสร้างให้มีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง

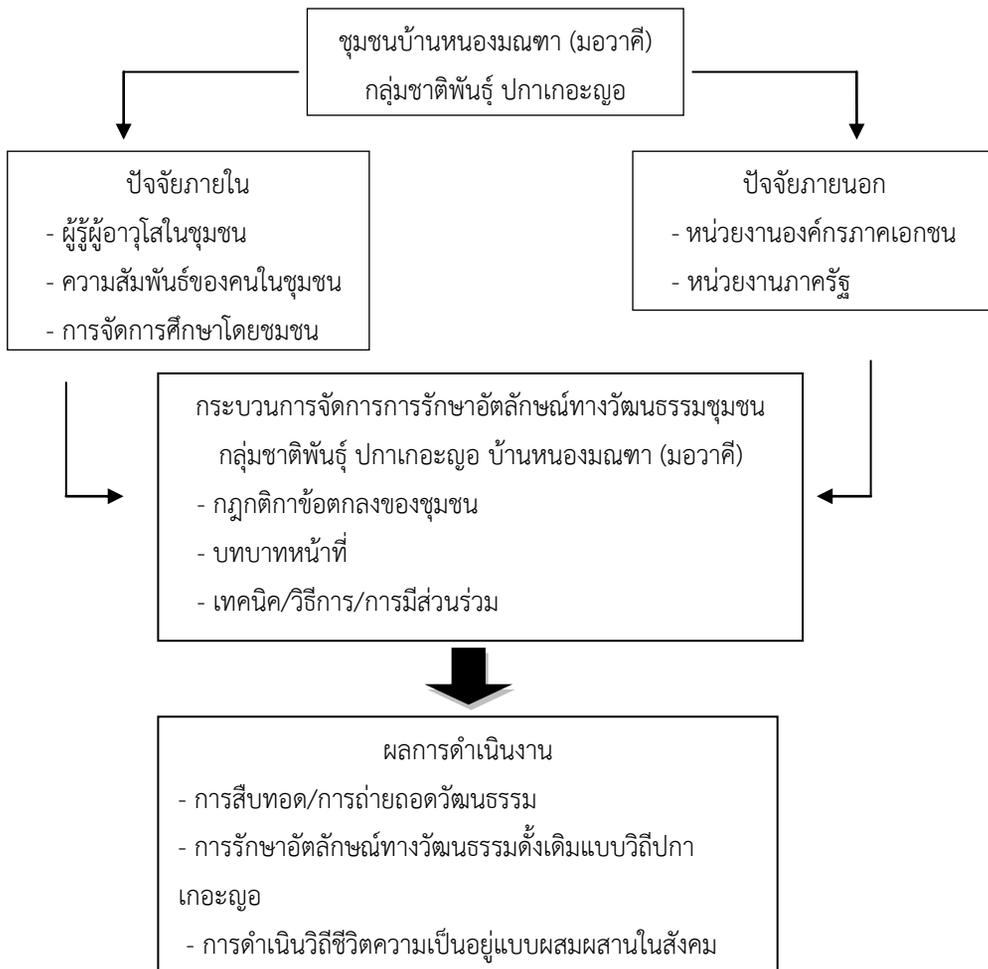
4. แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

แนวคิดในเรื่องความเข้มแข็งชุมชน ทำให้ทราบว่าความเข้มแข็งของชุมชนมีองค์ประกอบหลายด้าน เช่น การแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนโดยใช้วิธีการ ปรึกษาหารือหรือการแสดงความคิดเห็น การเห็นพ้องร่วมกันของคนในชุมชนที่จะร่วมกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงทำให้เกิดความรัก ความผูกพันรักถิ่นที่อยู่ของตนเอง และมีจิตที่จะร่วมกันรักษาวัฒนธรรมของชุมชนสืบต่อ ๆ ไป

5. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นการแสดงถึงความเป็นปัจเจกชนในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองแสดงถึงความเป็นพวกเดียวกันที่ร่วมกันสร้างขึ้นมาให้มีความเหมือนกันในกลุ่มเดียวกัน และมีความแตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น โดยอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาในแต่ละยุคสมัยนั้น ๆ

6. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่มและการเข้าร่วมเวทีเสวนาของชุมชนจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามพร้อมแบบสอบถาม เพื่อศึกษาในส่วนของที่ตั้งชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประชากรและอาชีพ การศึกษาในชุมชน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ภาษา วรรณกรรมพื้นบ้านการขับลำนำ (ฮา) งานช่างฝีมือพื้นบ้าน การทอผ้ากะเหรี่ยง เป็นต้น เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าและวัฒนธรรมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน จัดเป็นหมวดหมู่ตามประเด็น

ส่วนที่ 2 เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ภูมิหลังทางประวัติความเป็นมา สังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในชุมชน จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม มาวิเคราะห์ซึ่งเป็นข้อมูลหลักในเรื่องของการจัดการ จัดหมวดหมู่ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นที่กำหนด และทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของข้อมูล นำมาเขียนสรุปผลการวิจัยโดยใช้กรอบแนวคิดที่กำหนดมานำเสนอผลการศึกษาในเชิงบรรยาย

ผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษาตามประเด็นดังนี้

1) ภูมิหลังประวัติความเป็นมา สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ จากการศึกษา พบว่า การตั้งถิ่นฐานทำมาหากินของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ อาศัยอยู่ทั้งในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยลงไปกระทั่งถึงภาคกลาง รวมทั้งสิ้น 15 จังหวัด เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก ลำพูน กาญจนบุรี แพร่ ราชบุรี เชียงราย ลำปาง เพชรบุรี อุทัยธานี สุพรรณบุรี กำแพงเพชร ประจวบคีรีขันธ์ และสุโขทัย กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาศัยอยู่ในแถบภาคเหนือมักจะตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหุบเขาที่มีลำธารไหลผ่าน เพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ให้ความสำคัญในการผลิตการเกษตร เพื่อการบริโภคในครอบครัว ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ ปกากะญอในภาคเหนือมีมาก

ที่สุดที่จังหวัดเชียงใหม่ และยังพบว่ามีการดำรงวิถีชีวิตแบบปกากะญอที่ยังชัดเจนอยู่ เช่น การสร้างบ้านเรือน ภาษาพูด การแต่งกาย จารีตประเพณีแบบดั้งเดิมภายในครอบครัว ตลอดจนความเชื่อที่ยังคงแฝงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันอยู่

ส่วนชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) พื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย พบว่า เป็นชุมชนปกากะญอที่มีการอพยพตั้งถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยประมาณ 250 -300 ปี อยู่เขตพื้นที่หมู่ 16 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ การสร้างบ้านเรือนตั้งอยู่บนสันเขา เป็นหย่อมๆ ตามที่ราบระหว่างหุบเขาหรือที่ราบเชิงเขา ส่วนบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินอยู่ในบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติออบขานจังหวัดเชียงใหม่ การปกครองของชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) ปัจจุบันมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่งแบบดั้งเดิมเป็นการปกครองแบบตามประเพณี รูปแบบที่สองเป็นการปกครองแบบทางการ ซึ่งในแต่ละรูปแบบมีผู้นำการปกครองที่มีบทบาทและหน้าที่กันแยกจากกันอย่างชัดเจน ความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนเป็นลักษณะแบบครอบครัว เนื่องจากครอบครัวในชุมชนเป็นแบบครอบครัวขยาย ส่วนใหญ่เป็นพี่น้องกันหมด การพึ่งพาอาศัยจึงเป็นลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน จึงทำให้ชุมชนยังคงเป็นความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นและมีโครงสร้างที่เป็นแบบดั้งเดิม

2) กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีการจัดการที่รักษาวัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบปกากะญอของคนในชุมชนในคงอยู่ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน มีการสร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยให้ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมสร้างข้อตกลง เช่น วัฒนธรรมในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและพื้นที่ทำกินคนในชุมชนบ้านหนองมณฑา(มอวาคี) ที่เน้นการผลิตด้านเกษตรเพื่อการบริโภคในครอบครัว โดยการกำหนดพื้นที่ใช้สอยในชุมชนที่เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน และให้ชุมชนร่วมกันรับผิดชอบเพราะถือได้ว่าเป็นพื้นที่ทำกินของคนในชุมชน นอกจากนี้ในการประชุมหมู่บ้านแต่ละครั้งชาวบ้านในชุมชนทุกครอบครัวจะต้องมาร่วมกันแสดงความคิดเห็น รับทราบและลงมติร่วมกัน หากครอบครัวใดไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้จะต้องส่งตัวแทนคนในครอบครัวมาร่วมอย่างน้อย 1 คน เพื่อมีส่วนร่วมรับฟังและเห็นชอบตามมติของที่ประชุม หากครอบครัวใดไม่มาเข้าร่วมการประชุมหมู่บ้านติดต่อกัน 3 ครั้ง ครอบครัวนั้นจะไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากคนในหมู่บ้าน ส่วนในเรื่องการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบปกากะญอ ชุมชนบ้านหนองมณฑา(มอวาคี) ใช้วิธีการจัดการโดยให้คนในชุมชนเข้ามีส่วนร่วม เช่น การจัดตั้งโรงเรียนบ้านมอวาคี เชิญผู้รู้ ผู้อาวุโส ประชาชนร่วมจัดทำใช้หลักสูตรท้องถิ่น “วิถีชีวิตชาวปกากะญอ” ประกอบด้วยด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง

ภาษาที่ใช้เรียนและการสื่อสาร (ภาษาลีวา) การแต่งกายแบบปกากะเอยอ นิทาน/สุภาชิต(ฮา) การทอผ้ากะเหรี่ยง (ผ้าทอกี่เอว) การทำนาขั้นบันได ตลอดจนถึงจารีต ประเพณี การดำรงวิถีชีวิตตั้งแต่การเกิด การเจ็บ จนถึงการตาย ใช้สอนเด็กเล็ก ลูกหลาน ในโรงเรียนบ้านมอวาคี โดยใช้โรงเรียนบ้านมอวาคี เป็นกลไกในรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะเอยอ ให้ผู้รู้ ผู้อาวุโสของหมู่บ้านผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียน เป็นการบริหารจัดการด้านการศึกษาที่จัดการกันเองภายในชุมชน

ส่วนในเรื่องของการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน นอกจากบทบาทหน้าที่ของผู้นำตามประเพณี“ฮีโซ”และผู้นำที่เป็นทางการคือผู้ใหญ่บ้านแล้ว บทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) เองก็ต้องมีส่วนร่วมในการดูแล รักษา จารีต ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นภาษา การแต่งกาย การอบรมสั่งสอนลูกหลานผ่านการเล่านิทาน ฮา การทำนาทำไร่หมุนเวียนและวัฒนธรรมที่ ปกากะเอยอสืบทอดกันภายในครอบครัว ส่วนผู้รู้ ผู้อาวุโสในชุมชนต่างก็มีหน้าที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันสอนเด็กในโรงเรียนบ้านมอวาคี ตลอดระยะเวลากว่า 21 ปี การให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง เป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันเกิดความรักในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองมากขึ้น

การมีส่วนร่วมการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะเอยอของคนในชุมชนยังพบว่า มีทั้งบุคคล กลุ่มองค์กรในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย-ผู้ใหญ่บ้าน ฮีโซ แม่บ้าน ผู้แทนครูโรงเรียนบ้านมอวาคี ต่างมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมขับเคลื่อนในการอนุรักษ์ รักษาจารีต ประเพณี โดยการเป็นครูภูมิปัญญาถ่ายทอดให้แก่เด็ก นักเรียนในโรงเรียนบ้านมอวาคีผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป สำหรับในส่วนของหน่วยงานภาคเอกชน ภาครัฐ เช่น สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.) มีส่วนร่วมการจัดศึกษาในชุมชนโดยให้เป็นพี่เลี้ยงในการวางแผนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชีวิตแบบปกากะเอยอ ปัจจุบันมีหลักสูตรของตนเองที่ใช้ในโรงเรียนบ้านมอวาคี สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเชียงใหม่ ให้การสนับสนุนด้านการรับรองการจบวุฒิทางการศึกษาของนักเรียน เพื่อสามารถไปเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ กระทรวงวัฒนธรรม ให้การส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การถอดถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาปกากะเอยอให้แก่เด็ก นักเรียนในชุมชน เรื่องการย้อมผ้าโดยใช้สีจาก

ธรรมชาติ การทอผ้าแบบกี่เอว ดนตรี ความรู้จารีตประเพณีในการทำนา ทำไร่หมุนเวียน ป่าเตอบอพู (ต้นสะตือ) ทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติในชุมชน ให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชน เป็นต้น

3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการ เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอในชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ภายในชุมชนมีผู้รู้ ผู้อาวุโสของชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีภูมิความรู้ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมและ ประเพณีที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ตลอดจนยังมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การสร้างข้อตกลงของหมู่บ้าน การจัดตั้งโรงเรียนชุมชนบ้านมอวาคี โดยผลัดเปลี่ยน หมุนเวียนเป็นครูภูมิปัญญาสอนวัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบปกาเกอญอให้แก่เด็ก นักเรียนในโรงเรียนชุมชน บ้านมอวาคี ผู้รู้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านหนองมณฑา (มอวาคี) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สังคม วัฒนธรรม ของปกาเกอญอในหมู่บ้านยังคงมีการรักษาและสืบทอดต่อ ๆ กันมา

ยังมีระบบการปกครองแบบดั้งเดิมหรือการปกครองแบบตามประเพณี โดยมีฮีโซ เป็นผู้นำ ตาม ประเพณี พิธีกรรม ฮีโซทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ด้วยปกาเกอญอมีความเชื่อแฝงอยู่ในวิถี ชีวิต หากบุคคลใดทำผิดจารีตประเพณีจะต้องให้ฮีโซเป็นผู้ประกอบพิธีขอมา เพื่อมิให้เกิดเหตุร้ายแก่ ตนในคนครอบครัวและคนในชุมชน และการปกครองแบบทางการ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้แทนของภาครัฐในการ ปกครองหมู่บ้าน ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลความปลอดภัย ตลอดจนความเป็นอยู่ของคนในชุมชน การปกครองทั้ง 2 รูปแบบ ต่างมีบทบาทหน้าที่แยกออกจาก กันชัดเจน

นอกจากนั้น ชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) มีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมระบบ ครอบครัว เครือญาติ เป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันภายในชุมชน ไม่ว่าจะป็นจารีต ประเพณีของคนในครอบครัว ตลอดจนงานประเพณี พิธีกรรม ของหมู่บ้านซึ่งคนใน ชุมชนต่างก็ให้ความร่วมมือและให้ความสำคัญ เนื่องด้วยคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่ เหนียวแน่นและยังพบว่ายังมีหน่วยงานทั้งภาคเอกชน ภาครัฐ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องไม่ว่า จัดเป็นการผลักดันเรื่องการจัดการศึกษาภายในชุมชน และให้การส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมโครงการที่ เกี่ยวข้องการอนุรักษ์ การรื้อฟื้น วิถีชีวิตอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบปกาเกอญอในชุมชนจึงทำให้ ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตปกาเกอญอ และสามารถดำเนินการจัดการได้ด้วย ชุมชนเอง

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอบ้านหนองมณฑา(มอวาคี) ตำบลแมวิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ภายในชุมชนมีระบบการปกครอง และโครงการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เหนียวแน่น จึงทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนัก รักในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง เกิดความต้องการและพยายามที่จะรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเอาไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน โดยใช้โรงเรียนบ้านมอวาคีเป็นกลไกในการถ่ายทอด วิถีชีวิตแบบปกากะญอรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม มีผู้รู้ ผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่เด็ก นักเรียน เช่น ภาษา การแต่งกาย นิทาน บทชา การสืบทอดในเรื่องการทอผ้า การทำนา การทำไร่หมุนเวียน ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับ Keyes, Charle F (1976) ที่นำเสนอว่า อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นการหล่อหลอมที่มีมายาวนานของความรู้ร่วมกันในสายเลือด (Shared descent) เช่น ภาษาที่สมาชิกในกลุ่มใช้สื่อสารกันได้ นิทานหรือนิยายที่สมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีจุดกำเนิดร่วมกัน และบริบททางประวัติศาสตร์ที่สมาชิกในกลุ่มประสบมาด้วยตามที่อยู่อาศัย เพื่อองฟูสกุล (2546) กล่าวถึงคำว่า อัตลักษณ์มาจากการแปลความหมายของคำว่า Identity แปลว่า สิ่งที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของคนหรือสิ่งหนึ่งและมีขยายต่อไปว่า เป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้นที่ทำให้โดดเด่นขึ้นมาหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น อีกทั้งอัตลักษณ์สามารถเลื่อนไหลไปตามบริบทและเวลาที่เปลี่ยนไปซึ่งคล้ายกับประเด็นของด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่ จากแนวคิดดังกล่าวสามารถอธิบายได้ตามสภาวะ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันที่เลื่อนไหลเข้ามาในชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) ที่เปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาพัฒนาในชุมชน วิถีชีวิตปกากะญอแบบดั้งเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นตัวตนของชุมชนปกากะญอเริ่มหายไป แต่ด้วยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีความเชื่อฝังอยู่ในระบบครอบครัว เครือญาติ จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อที่จะรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบปกากะญอ ให้อยู่ร่วมกับการดำเนินวิถีชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับสุวิทย์ ธีรศาศวัต(2533) กล่าวว่า องค์ประกอบในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานและการจัดการชุมชน ได้แก่ โครงสร้างประชากร ระบบเครือญาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ โครงสร้างอำนาจและระบบการปกครอง อาชีพและระบบการผลิต ปัจจัยในการผลิต ระบบความเชื่อ

ในส่วนของปรัชญา เวสารัชช (2538) กล่าวว่าปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และบุคคลที่มี

ส่วนผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางธรรมชาติ หรือบุคคลที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ ซึ่งพบว่า ชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) มี “ผู้รู้ ผู้อาวุโส” เป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อนในการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตแบบปกากะญอ ตลอดจนยังมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนในเรื่องต่างๆ ของชุมชน เช่น การสร้างข้อตกลงของหมู่บ้าน การจัดตั้งโรงเรียนชุมชนบ้านมอวาคี ผู้รู้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านหนองมณฑา (มอวาคี) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สังคม วัฒนธรรม ของปกากะญอในหมู่บ้านยังคงมีการรักษาและสืบทอดต่อกันมา เนื่องจากผู้รู้ ผู้อาวุโสเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของคนในชุมชน หากไม่มีกลุ่มผู้รู้ ผู้อาวุโสอาจจะทำให้วิถีชีวิตแบบปกากะญอของคนในชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) ค่อยๆ สูญหายไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและความอนุเคราะห์จากศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุรพล ดำริห์กุล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา คำแนะนำข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้างานวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้รวมถึงการตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทุกท่านที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม ตลอดจนครูโรงเรียนบ้านมอวาคี ผู้อาวุโสในชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอวาคี) ที่ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์งานวิจัย รวมทั้งครอบครัวลวงวงศ์ที่สนับสนุนให้กำลังใจมาตลอด คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากการวิจัยครั้งนี้ขอมอบเป็นกตัญญูบูชาแต่บิดา มารดา คุณครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ พรมเสาร์. (2541). “เพลงอีทากลางทุ่งนากะญอ : ปกากะญอผู้ยิ่งใหญ่ และทาคือชีวิตปกากะญอ” ใน *สุวิชาชนันท์ รัตนภิมล, บรรณาธิการ. เพลง ดนตรี ชีวิตชาวคอย.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : กองทุนชุมชนรักป่า มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน.* กรุงเทพฯ : สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา.

- เกรียงศักดิ์ ปะปะ. (2555). *ต่า เขา ต่า ก๊ะ องค์ความรู้ชุดเครื่องสักงานของชาวปกากะญอ*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์วันดาเชียงใหม่.
- ขจัตถัย บุรุษพัฒนา. (2553). *ชาวเขา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพร์ พิตยา วังบูรพา.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2549). *กะเหรี่ยง: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง*. เชียงใหม่ :ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. โรงพิมพ์มิ่งเมือง เชียงใหม่.
- คณะกรรมการอำนวยการบูรณาการเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง. (2554). *แนวนโยบายและหลักปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง*. กรุงเทพฯ :กระทรวงวัฒนธรรม. โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทบูรณ์ สุทธิ. (2539). *กะเหรี่ยง ชีวิต จารีตประเพณี สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2540). *อ่างแก้ว*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2534). *วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูพินิจ เกษมณี. (2539). *ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรดิน-น้ำ-ป่าของชาวกะเหรี่ยง*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์.
- ชูเกียรติ ลีสวรรณ์. (2534). *ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรัชญา เวสารัชช. (2538). *รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวิทย์ ธีรศาควัด. (2533). *ศักยภาพของชุมชนอีสาน : กรณีศึกษาบ้านฝาง :รายงานการศึกษา สถาบัน ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา*. ขอนแก่น:สถาบันศึกษาและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อภิญา เพ็องสกุล.(2546). *อัตลักษณ์*. (พิมพ์ครั้งที่1). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Keyes, Charle F. (1976). "Toward a New Formulation of the Concept of Ethnic Group", *Ethnicity*, 3:202-1